

आदर्श-प्रश्नपत्रम् - 2024-25

कक्षा - दशमी

संस्कृतम् (कोड् सङ्ख्या-122)

समयः – 3 होराः

पूर्णाङ्काः - 80

सामान्यनिर्देशाः –

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 11 पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति ।
2. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 18 प्रश्नाः सन्ति ।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

‘क’ खण्डः	:	अपठितावबोधनम्	10 अङ्काः
‘ख’ खण्डः	:	रचनात्मककार्यम्	15 अङ्काः
‘ग’ खण्डः	:	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	25 अङ्काः
‘घ’ खण्डः	:	पठितावबोधनम्	30 अङ्काः

4. प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
5. उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः
6. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
7. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
8. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

‘क’ खण्डः

अपठितावबोधनम्

(10 अङ्काः)

1.	<p>अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –</p> <p>पूर्वजानां संस्मरणम् अस्मान् अद्भुतं विशिष्टं महत्त्वभूतं समाजोपयोगिनं परोपकारयुक्तं च कार्यं कर्तुं प्रोत्साहयति । अस्मभ्यम् अद्भुतकार्यकरणाय प्रेरणां प्रदाय समुचितं पन्थानम् अनुसर्तुं गन्तुं च साहाय्यं करोति । ये पुरुषाः स्वजीवने विशिष्टं महत्कार्यम् अकुर्वन् ते एव भविष्यति काले जनैः संस्मर्यन्ते । तेषां जीवनघटनाः अन्येभ्यः शिक्षाप्रदाः दिक्प्रदर्शकाश्च भवन्ति । भारतभूमिः कर्मभूमिः त्यागभूमिः इति च स्वदेशीयैः विदेशीयैश्च ग्रन्थेषु बहुधा वर्णितं भवति । इयं सनातनभूमिः धन्या यस्याः भारतभूम्याः प्रतिपदं श्रेष्ठनरनारीणां जीवनगाथाभिः प्रतिध्वन्यते । भारतीये इतिहासे केचन तपसा ज्ञानेन ग्रन्थग्रथनेन प्रसिद्धिमापन्नाः सञ्जाताः । एते ऋषयः, मुनयः, दार्शनिकाः कवयः इत्यादिनामभिः प्रख्याताः । अन्ये केचन शौर्येण त्यागेन देशप्रेम्णा वा आचन्द्रसूर्यं कीर्तिम् आर्जयन् । ब्रह्मतेजसा केचन भूमिम् इमाम् अभूषयन् । अपरे च केचन वीराः क्षात्रेण ओजसा च भारतभूमेः धर्मं संस्कृतिं जनताञ्च समरक्षयन् । अतः एतादृशानां पूर्वजानां संस्मरणं अस्माभिः कर्तव्यमेव । तैः उक्तः मार्गः कृतं च कार्यम् अवश्यम् अनुसर्तव्यम् ।</p>	10
	<p>अ. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) केषां जीवनघटनाः अन्येभ्यः शिक्षाप्रदाः भवन्ति?</p> <p>(ii) केन केचन भूमिम् इमाम् अभूषयन्?</p> <p>(iii) पूर्वजानां संस्मरणं कैः कर्तव्यमेव?</p>	1×2=2
	<p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) भारतभूम्याः प्रतिपदं काभिः प्रतिध्वन्यते?</p> <p>(ii) पूर्वजानां संस्मरणम् अस्मान् कीदृशं कार्यं कर्तुं प्रोत्साहयति?</p> <p>(iii) भारतभूमेः धर्मं संस्कृतिं जनताञ्च के समरक्षयन्?</p>	2×2=4
	<p>इ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।</p>	1
	<p>ई. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) ‘ते एव भविष्यति काले जनैः संस्मर्यन्ते ।’ अत्र किं क्रियापदम्?</p> <p>(क) भविष्यति (ख) काले</p> <p>(ग) संस्मर्यन्ते (घ) जनैः</p> <p>(ii) ‘उक्तः’ इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम्?</p> <p>(क) मार्गः (ख) तैः</p> <p>(ग) कवयः (घ) कवयः</p> <p>(iii) ‘धराम्’ इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम्?</p>	1×3=3

(क) धन्या	(ख) भूमिम्
(ग) इमाम्	(घ) ओजसा
(iv) 'अज्ञानेन' इति पदस्य विपर्ययपदं किं प्रयुक्तम्?	
(क) शौर्येण	(ख) क्षात्रेण
(ग) प्रेम्णा	(घ) ज्ञानेन

‘ख’ खण्डः

रचनात्मकं कार्यम्

(15 अङ्काः)

2.	<p>भवान् अक्षतः । भवतः संस्कृतपठने रुचिः । भवान् कानिचन पुस्तकानि क्रेतुम् इच्छति । अतः प्रकाशकाय अधोलिखितं पत्रं मञ्जूषाप्रदतपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत –</p> <p>मथुरातः दिनाङ्कः</p> <p>(i)</p> <p>प्रकाशन-प्रबन्धक-महोदयाः! रा.शै.अनु.प्र.परिषद्, नई दिल्ली</p> <p>विषयः – पुस्तकक्रयणस्य (ii) ।</p> <p>मान्यवर!</p> <p>सविनयं (iii) अस्ति यत् मम संस्कृत-संस्कृति-आधारितानां (iv) पठने अधिका रुचिः वर्तते । मम (v) भवतां प्रकाशितानां पुस्तकानां केचन सञ्चाः (vi) । भवद्भिः संस्कृत-परीक्षा दृष्ट्या कानिचन व्याकरण-पुस्तकानि, बालमनोविनोदनाय कथापुस्तकानि च प्रकाशितानि सन्ति । (vii).....</p> <p>पुस्तकेषु अहं कानिचन पुस्तकानि वाञ्छामि । तेषां सूची अधः (viii) अस्ति ।</p> <p>कृपया (ix) पत्रालयमाध्यमेन सम्प्रेष्य माम् अनुगृह्यन्तु भवन्तः ।</p> <p>पुस्तकसूची - अभ्यासवान् भव, व्याकरणवीथिः, बालकथावली, व्याकरणसौरभम् ।</p> <p>विनीतः (x)</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <p>पुस्तकानि, सन्ति, निवेदनम्, सेवायाम्, तेषु, सन्दर्भे, पुस्तकानाम्, समीपे, संलग्ना, अक्षतः ।</p> </div>	½x10=5
3.	<p>प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत –</p>	1x5=5

मञ्जूषा

विपण्याः, हस्ते, जनाः, स्यूतः, कण्डोलः, आपणिकः, मापनम्,
महिला, शिरसि, जनसम्मर्दः, क्रीणाति, शाकानि, फलानि, भ्रमन्ति ।

अथवा

मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य न्यूनातिन्यूनं पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः
एकम् अनुच्छेदं लिखत -

1×5=5

“मर्यादापुरुषोत्तमः श्रीरामः”

मञ्जूषा

अयोध्यायाम्, सर्वदा, पालयति, धर्मज्ञः, सत्यप्रियः, आसीत्, जानाः,
तस्य, जपम्, अभवत्, नाम्नः, नियमान्, ऋषयः, मुनयः, जन्म ।

4. अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत – (केवलं वाक्यपञ्चकम्)

1×5=5

- माता पिता देवता के समान होते हैं।
Parents are like Gods.
- आत्मसम्मान ही सबसे बड़ी सम्पत्ति है।
Self-respect is the greatest asset.
- मेरे पिता जी सुबह कार्यालय जाते हैं।
My father goes to office in the morning.
- कल मेरे सभी मित्र मेरे घर आये थे।

	<p>Yesterday all my friends came to my house.</p> <p>5. कल हम सब खेलने जायेंगे। Tomorrow we will all go to play.</p> <p>6. सभी का आदर होना चाहिए। Everyone should be respected.</p> <p>7. हम सब श्लोक गाते हैं। We all sing shlokas.</p>	
--	--	--

‘ग’ खण्डः

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

(25 अङ्काः)

5.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) त्वया महत्कौतुकम् आवेदितम् <u>यन्मानुषात्</u> अपि बिभेषि।</p> <p>(ii) अस्ति <u>देउलाख्यः + ग्रामः</u>।</p> <p>(iii) <u>मूर्खाश्च</u> मूर्खैः सङ्गमनुव्रजन्ति।</p> <p>(iv) विनिपातो न वः <u>कश्चित् + दृश्यते</u>।</p> <p>(v) <u>तोयैः + अल्पैः</u> अपि करुणया भीमभानौ निदाघे।</p>	1×4=4
6.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) खगकुल-<u>कलरवैः गुञ्जितं</u> वनदेशम्।</p> <p>(क) कलरवैर्गुञ्जितम् (ख) कलरवैर्गुञ्जितम्</p> <p>(ग) कलरवगुञ्जितम् (घ) कलरवैर्गुञ्जितम्</p> <p>(ii) <u>काकचेष्टः</u> विद्यार्थी एव आदर्शच्छात्रः मन्यते।</p> <p>(क) काकः इव चेष्टा यस्य सः (ख) काकस्य चेष्टा</p> <p>(ग) काकः चेष्टः (घ) काकः चेष्टः इव</p> <p>(iii) <u>वाचि पटुः</u> धैर्यवान् मन्त्री सभायामप्यकातरः।</p> <p>(क) वाचिपटुः (ख) वाक्पटुः</p> <p>(ग) वाचपटुः (घ) वाच पटुः</p> <p>(iv) प्रस्तरतले <u>लताश्च तरवश्च गुल्माश्च</u> नो भवन्तु पिष्टाः।</p> <p>(क) लतातरुगुल्मा (ख) लताः तरुः गुल्मा</p> <p>(ग) लतातरुगुल्म (घ) लतातरुगुल्माः</p>	1×4=4

	<p>(v) <u>सव्यङ्ग्यम्</u> अरे अहिभुक्! नृत्यातिरिक्तं का तव विशेषता?</p> <p>(क) व्यङ्ग्ये सहितम् (ख) व्यङ्ग्येन सहितम् (ग) व्यङ्ग्यात् सहितम् (घ) व्यङ्ग्याय सहितम्</p>	
7.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) सा निजबुद्ध्या व्याघ्रस्य भयात् <u>विमुक्ता</u> ।</p> <p>(क) विमुक्त + तल् (ख) विमुक्त + डीप् (ग) विमुक्त + टाप् (घ) विमुक्त + ठक्</p> <p>(ii) <u>सामाजिकं</u> कार्यं सर्वे कुर्वन्तु ।</p> <p>(क) समाज + ठक् (ख) समाज + त्व (ग) समाज + डीप् (घ) समाज + इक्</p> <p>(iii) त्वं मीनान् <u>क्रूर + तल्</u> भक्षयसि ।</p> <p>(क) क्रूरताम् (ख) क्रूरतया (ग) क्रूरतायाम् (घ) क्रूरतायाः</p> <p>(iv) तदेव महात्मानः <u>सम + त्व</u> इति तथ्यतः आहुः ।</p> <p>(क) समत्व (ख) समता (ग) समताम् (घ) समत्वम्</p> <p>(v) <u>बुद्धिमत् + डीप्</u> पुत्रद्वयोपेता पितुः गृहं प्रति चलिता ।</p> <p>(क) बुद्धिमती (ख) बुद्धिमत् (ग) बुद्धिमतीप् (घ) बुद्धिमतीम्</p>	1×4=4
8.	<p>वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) अयि शुभे! किम् एवं रुद्यते?</p> <p>(क) त्वम् (ख) त्वया (ग) त्वाम् (घ) तव</p> <p>(ii) भोः वासव! पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा अहं?</p> <p>(क) रुद्ये (ख) रुद्यते (ग) रोदिमि (घ) रोदिवः</p> <p>(iii) सः दीन इति जानन्नपि सः कृषकः पीडयति ।</p> <p>(क) तौ (ख) तेन (ग) सः (घ) तम्</p>	1×3=3

	(iv) किम् एतत् भवता न? (क) दृश्यते (ग) दृश्ये	(ख) पश्यति (घ) दृश्यसे	
9.	कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्या पूर्यत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (i) ब्रह्मचारी ब्रह्ममुहूर्ते 4:15 जागरणं करोति । (ii) सः 4:45 यौगिकक्रियां करोति । (iii) पश्चात् सः स्नात्वा 5:30 उपासनां करोति । (iv) तदनन्तरं 6:00 वेदपारायणं करोति । (v) सः 8:15 अल्पाहारं करोति ।		1×4=4
10.	मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूर्यत - (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) भवता मृणालपटली भुक्ता । (ii) अस्माकं परीक्षा अस्ति । (iii) विद्यालये कार्यक्रमः आसीत् । (iv) मां विहाय कथमन्यः कः राजा भवितुम् अर्हति? मञ्जूषा अद्य, ह्यः, अपि, यत्र		1×3=3
11.	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) <u>त्वं</u> सर्वे एव मे प्रियाः? (क) युवाम् (ग) सः (ii) महर्षिवाल्मीकिः उपनयन- <u>उपदेशस्य</u> आवयोः गुरुः अस्ति । (क) उपदेशेन (ग) उपदेशयोः (iii) सा कुपिता एवं <u>भणसि</u> । (क) भणतः (ग) भणति	(ख) यूयम् (घ) तौ (ख) उपदेशाय (घ) उपदेशान् (ख) भणामि (घ) भणन्ति	1×3=3

	<p>(iv) भयङ्करः व्याघ्रमारी तूर्ण धाविता ।</p> <p>(क) भयङ्कराः (ख) भयङ्करम्</p> <p>(ग) भयङ्कराम् (घ) भयङ्करा</p>	
<p>‘घ’ खण्डः पठितावबोधनम् (30 अङ्काः)</p>		
<p>12.</p>	<p>अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –</p> <p>आदेशं प्राप्य उभौ प्राचलताम् । तत्रोपेत्य काष्ठपटले निहितं पटाच्छादितं देहं स्कन्धेन वहन्तौ न्यायाधिकरणं प्रति प्रस्थितौ । आरक्षी सुपुष्टदेह आसीत्, अभियुक्तश्च अतीव कृशकायः । भारवतः शवस्य स्कन्धेन वहनं तत्कृते दुष्करम् आसीत् । स भारवेदनया कन्दति स्म । तस्य क्रन्दनं निशम्य मुदित आरक्षी तमुवाच 'रे दुष्ट! तस्मिन् दिने त्वयाऽहं चोरिताया मञ्जूषाया ग्रहणाद् वारितः । इदानीं निजकृत्यस्य फलं भुङ्क्ष्व । अस्मिन् चौर्याभियोगे त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे" इति प्रोच्य उच्चैः अहसत् । यथाकथञ्चित् उभौ शवमानीय एकस्मिन् चत्वरे स्थापितवन्तौ ।</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) अभियुक्तः कया क्रन्दति स्म?</p> <p>(ख) अभियुक्तः कीदृशः आसीत्?</p> <p>(ग) कीदृशं देहं वहन्तौ तौ प्रस्थितौ?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) मुदितः आरक्षी अभियुक्तं किम् उवाच?</p> <p>(ख) उभौ शवं कुत्र स्थापितवन्तौ?</p> <p>(ग) कीदृशस्य शवस्य वहनं दुष्करम् आसीत्?</p> <p>इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) 'दुःखी' इत्यस्य किं विपर्ययपदम् अत्र प्रयुक्तम्?</p> <p>(ख) 'मृतशरीरस्य' इत्यस्य पर्यायपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।</p> <p>(ग) 'प्राचलताम्' क्रियापदस्य कर्तृपदं लिखत ।</p>	<p>5</p> <p>$\frac{1}{2} \times 2 = 1$</p> <p>$1 \times 2 = 2$</p> <p>$1 \times 2 = 2$</p>
<p>13.</p>	<p>अधोलिखितं पद्ये पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –</p> <p>अवक्रता यथा चित्ते तथा वाचि भवेद् यदि । तदेवाहुः महात्मानः समत्वमिति तथ्यतः ॥ त्यक्त्वा धर्मप्रदां वाचं परुषां योऽभ्युदीरयेत् । परित्यज्य फलं पक्वं भुङ्क्तेऽपक्वं विमूढधीः ॥</p>	<p>5</p>

	<p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) चित्ते वाचि च का भवेत्?</p> <p>(ख) कः परुषां वाचं वदति?</p> <p>(ग) तदेव समत्वम् इति के आहुः?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) कः अपक्वं फलं भुङ्क्ते?</p> <p>(ख) समत्वं किं भवति?</p> <p>(ग) वाचि कीदृशी अवक्रता भवेत्?</p> <p>इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) 'आहुः' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?</p> <p>(ख) 'वक्रता' इति पदस्य विलोमपदं श्लोकात् चित्वा लिखत ।</p> <p>(ग) 'मनसि' इति पदस्य पर्यायपदं श्लोकात् चित्वा लिखत ।</p>	<p>$\frac{1}{2} \times 2 = 1$</p> <p>$1 \times 2 = 2$</p> <p>$1 \times 2 = 2$</p>
<p>14.</p>	<p>अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -</p> <p>(सिंहासनस्थः रामः । ततः प्रविशतः विदूषकेनोपदिश्यमानमार्गौ तापसौ कुशलवौ)</p> <p>विदूषकः - इत इत आर्यो!</p> <p>कुशलवौ - (रामम् उपसृत्य प्रणम्य च) अपि कुशलं महाराजस्य?</p> <p>रामः - युष्मद्दर्शनात् कुशलमिव । भवतोः किं वयमत्र कुशलप्रश्नस्य भाजनम् एव, न पुनरतिथिजनसमुचितस्य कण्ठाश्लेषस्य । (परिष्वज्य) अहो हृदयग्राही स्पर्शः ।</p> <p>(आसनार्धमुपवेशयति)</p> <p>उभौ - राजासनं खल्वेतत्, न युक्तमध्यासितुम् ।</p> <p>रामः - सव्यवधानं न चारित्रलोपाय । तस्मादङ्ग-व्यवहितमध्यास्यतां सिंहासनम् ।</p> <p>(अङ्गमुपवेशयति)</p> <p>उभौ - (अनिच्छां नाटयतः) राजन्! अलमतिदाक्षिण्येन ।</p> <p>रामः - अलमतिशालीनतया ।</p> <p>भवति शिशुजनो वयोऽनुरोधाद् गुणमहतामपि लालनीय एव ।</p> <p>व्रजति हिमकरोऽपि बालभावात् पशुपति-मस्तक-केतकच्छदत्वम् ॥</p> <p>रामः - एष भवतोः सौन्दर्यावलोकजनितेन कौतूहलेन पृच्छामि-क्षत्रियकुल-पितामहयोः सूर्यचन्द्रयोः को वा भवतोर्वंशस्य कर्ता?</p> <p>लवः - भगवन् सहस्रदीधितिः ।</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) कुशलवयोः मार्गं कः निर्दिशति?</p> <p>(ख) कौ अनिच्छां नाटयतः?</p>	<p>5</p> <p>$\frac{1}{2} \times 2 = 1$</p>

	<p>(ग) कुशलवयोः वंशस्य कर्ता कः?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) रामः कथं वंशपरिचयं पृच्छति?</p> <p>(ख) कुशलवौ रामम् उपसृत्य प्रणम्य च किं पृच्छतः?</p> <p>(ग) हिमकरः कस्मात् भावात् पशुपतेः मस्तके व्रजति?</p> <p>इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) 'निर्गच्छतः' इति पदस्य विपर्ययपदं नाट्यांशात् चित्वा लिखत ।</p> <p>(ख) 'ततः प्रविशतः विदूषकेनोपदिश्यमानमार्गो तापसौ कुशलवौ ।' अत्र कर्तृपदं किम्?</p> <p>(ग) 'समीपं गत्वा' इत्यस्य पर्यायपदं किं प्रयुक्तम्?</p>	<p>1×2=2</p> <p>1×2=2</p>
<p>15.</p>	<p>रेखाङ्कित-पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(क) हिमकरः <u>बालभावात्</u> पशुपतेः मस्तके व्रजति ।</p> <p>(ख) गजः <u>वन्यपशून्</u> तुदन्तं शुण्डेन पोथयित्वा मारयति ।</p> <p>(ग) चौरस्य <u>पादध्वनिना</u> अतिथिः प्रबुद्धः ।</p> <p>(घ) आरक्षी चौर्याभियोगे तं <u>न्यायालयं</u> नीतवान् ।</p> <p>(ङ) दुर्वहमत्र जीवितं जातं <u>प्रकृतिः</u> एव शरणम् ।</p>	<p>1×4=4</p>
<p>16.</p>	<p>मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित-श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>तोयैरल्पैरपि करुणया भीमभानौ निदाघे मालाकार ! व्यरचि भवता या तरोरस्य पुष्टिः । सा किं शक्या जनयितुमिह प्रावृषेण्येन वारां धारासारानपि विकिरता विश्वतो वारिदेन ॥</p> <p>अन्वयः - हे मालाकार! (i) निदाघे अल्पैः तोयैः अपि (ii) करुणया अस्य तरोः या पुष्टिः व्यरचि । वाराम् (iii) विश्वतः धारासारान् अपि विकिरता वारिदेन इह (iv) सा (पुष्टिः) किम् शक्या ।</p> <p>मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <p>भवता, भीमभानौ, जनयितुम्, प्रावृषेण्येन ।</p> </div> <p>अथवा</p> <p>मञ्जूषायाः साहाय्येन श्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>सम्पत्तौ च विपत्तौ च महतामेकरूपता । उदये सविता रक्तो रक्तश्चास्तमये तथा ॥</p> <p>भावार्थः- अस्य श्लोकस्य भावः अस्ति यत् यथा (i)..... उदये समये रक्तः भवति, सः सूर्यः (ii) समये अपि रक्तः भवति, तथैव महान्तः सज्जनाः सम्पत्तौ</p>	<p>1×4=4</p> <p>1×4=4</p>

	<p>(iii) सति अपि शान्ताः भवन्ति एवमेव विपत्तौ आगते अपि ते</p> <p>(iv) तिष्ठन्ति विचलिताः न भवन्ति ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px auto; width: fit-content;"> <p style="text-align: center;">अस्ते, सूर्यः, शान्ताः, आगते ।</p> </div>	
17.	<p>अधोलिखित-कथांशं समुचित-क्रमेण लिखत -</p> <p>(क) व्याघ्रोऽपि सहसा नष्टः गलबद्धशृगालकः ।</p> <p>(ख) जम्बुककृतोत्साहाद् व्याघ्रात् कथं मुच्यताम्?</p> <p>(ग) परं प्रत्युत्पन्नमतिः सा जम्बुकमाक्षिपन्त्यङ्गुल्या तर्जयन्त्युवाच ।</p> <p>(घ) शृगालेन सहितं पुनरायान्तं व्याघ्रं दूरात् दृष्ट्वा बुद्धिमती चिन्तितवती ।</p> <p>(ङ) अतएव उच्यते-बुद्धिर्बलवती तन्वि सर्वकार्येषु सर्वदा ।</p> <p>(च) यदि एवं तर्हि मां निजगले बद्ध्वा चल सत्वरम् ।</p> <p>(छ) सः व्याघ्रः तथा कृत्वा काननं ययौ ।</p> <p>(ज) एवं प्रकारेण बुद्धिमती व्याघ्रजाद् भयात् पुनरपि मुक्ताऽभवत् ।</p>	$\frac{1}{2} \times 8 = 4$
18.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) विद्वांसः लोकेस्मिन् चक्षुष्मन्तः प्रकीर्तिताः ।</p> <p>(क) नेत्रवन्तः (ख) धनवन्तः</p> <p>(ग) ज्ञानवन्तः (घ) विद्यावन्तः</p> <p>(ii) सा पुत्रौ चपेटया प्रहृत्य जगाद ।</p> <p>(क) गदति (ख) अरोदित्</p> <p>(ग) उक्तवती (घ) अहसत्</p> <p>(iii) वायुमण्डलं भृशं दुषितम् ।</p> <p>(क) दूरम् (ख) अत्यधिकम्</p> <p>(ग) न्यूनम् (घ) किञ्चित्</p> <p>(iv) पाषाणी सभ्यता <u>निसर्गे</u> समाविष्टा न स्यात् ।</p> <p>(क) निस्सरणम् (ख) धरायाम्</p> <p>(ग) स्वर्गे (घ) प्रकृत्याम्</p>	$1 \times 3 = 3$

-----0000-----